
بوش له 2005 ئاماده‌کاری به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی په‌تایه‌کی جیهانی کردبوو

07-04-2020

نووسه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکۆلینه‌وه‌ی رووداو

لەكاتى پشووۋى ھاۋىنەى 2005 لە تەكساس، جۇرچ دەبلىو بوش، سەرۆكى پېشووۋى ئەمىرىكا دەستىدا بوو كىتېنىك كە نەيدەتوانى دايبىنى، كىتېنەكە لەبارەى ئەنفلوانزاي ئىسپانىي سالى 1918 بوو. بوش لەگەل گەرانەوھى بۇ واشنتن كىتېنەكەى دابوو دەست فران تاۋنسىند، راۋىژكارى ئاسايشى نىشتمانىي ئەمىرىكا و پىيگوتبوو "دەبى ئەمە بخوئىنيەوھ. ئاگادار بە، ئەمە ھەموو 100 سال جارنىك روودەدات. ئىمە پىويستىمان بە ستراتىژىكى نىشتمانىيە".

كىتېنەكە ناۋى (ئەنفلوانزاي مەزن) ە و جۇن ئىم بەرى نووسىويەتى و بەسەرھات و مېژووۋى ئەنفلوانزاي ئىسپانى دەگىرپتەوھ، كە نىزىكەى 500 مىليۇن كەسى تووشكرد و كۆتايى بە ژيانى 40 بۇ 50 مىليۇن كەس ھىنا.

فران تاۋنسىند لە لىدوانىك بۇ كەنالى (ئەى بى سى) ئەمىرىكى ئامازە بۇ ئەوھ دەكات كە لەو سەرۋىبەندەدا ھەمەلايەنتىن پلان لە مېژووۋى ئەمىرىكا بۇ بەرەنگار بوونەى پەتايەكى جىھانگىر لەدايىكبوو، كە دروستكردنى تەكنەلۇژىي نوۋ و خىراى فاكسىن و كۆگايەكى گەورەى پىداۋىستىيە گىرنگەكانى لەخۇدەگرت، لەوانەش دەمامك و ئامىرى ھەناسەى دەستكرد. ئەم ھەفتەيە شىدېۋىيەكى سالى 2005ى بوش لە ناوئەندەكانى ئەمىرىكا زىندووكراروھتەوھ كە تىيدا سەرۆكى ئەوكاتى ئەمىرىكا ھۆشدارى دەدات: "ئەگەر چاۋەپى پەتايەكى جىھانى بگەين، ئەوھ بۇ ئامادەكارىيەكان زۇر درەنگ دەكەوين". كاردانەوھى دوو ھەفتەى رابردووۋى ئەمىرىكا بەرامبەر پەتاي كۆفېد. 19 گومانى ئەوھى دروستكردووھ كە ئەمىرىكا بۇ پەتايەكى لەو جۇرە ئامادەكارى نەكردىت. ئەو پلانەى بوش بىرى لىدەكردەوھ تەنانت ستافى ئىدارەكەى خۇيشى تووشى شۇك كىردبوو.

راۋىژكارى ئاسايشى نىشتمانى دەلئىت "كاردانەوھى م ئەوھبوو كە گوتم م ئەنئو كارد و نىبووم، م سەرقالى بەرەنگار بوونەوھى تىرۇر، تۇفان و ئاگرى دارستانەكانم. بەلام ئەو گوتى رەنگە ئەمە لەكاتى دەسەلاتى ئىمەدا روونەدات، بەلام ئەم وئانە پىويستى بە پلانە". سەرھەتاي ئەم مانگە دۇنالد ترەمپ، سەرۆكى ئەمىرىكا لە كۇنفرانسىكى رۇژنامەفانىدا رايگەياند كۆگاي كەلوپەلى خۇپارزى تاكەكەسى نىزىكە لە بەتالىبون، بەكىك لە پىكھاتەكانى ئەو كۆگايە دەمامكى N95، كە بەشىۋەيەكى بەرىلاو بۇ خۇپاراستن لە تووشبوون لە فائىرۇسى كۇرۇتا بەكاردەھىنرىت و رىگرى لە تىكەلېۋونى گەردىلەكانى ھەوا لەگەل ھەناسەى مرۇف دەكات. پلانەكەى بوش بۇ پەرەپىدانى كۆگاي نىشتمانىي بە 7 مىليار دۇلار دەستپىكرد. بەلام ۋەك ھەموو ھەولئىكى رىگرى دواى ماۋەيەك پاساۋىكى ئەوتۇ نامىنى بۇ ئەوھى ھەموو سالىك ھەمان برى بودجەى بۇ تەرخانىكرىت. كارل رۇف، راۋىژكارى ئىدارەى بوش، بە (فۇكس نىون) ئەمىرىكى راگەياندووھ ھەرچەندە بوش دەستى بە جىبەجىكردنى پلانى بەرەنگار بوونەوھى پەتايەكى جىھانى كىرد، بەلام پلانەكە درىزەى پىنەدرا.

رۇف دەلئىت: "بەكىك لەو شتائەى سەرم لى سۇرماۋە ئەوھى كە وازنام لە 2014 بوو كاتىك ژمارەيەكى زۇر دەمامكى N95 لە كۆگاكە دەرھىنران، بەلام ھىچ كات شوئىيان پىنەكرابەوھ. وازنام ھەمان شت بەسەر كۆگاكانى ئامىرى ھەناسەدانى دەستكردىش ھات". بە گوتەى راۋىژكارەكەى بوش بەشىك لە كىشەكە پەيوەندى بە ماۋەى مانەوھى كەلوپەلەكانى نىو كۆگاكانەوھ ھەيە، ھەندىك لەو كەلوپەلانەى ۋەك ئامىرى ھەناسەدانى دەستكرد بۇ ماۋەيەكى درىز دەمىننەوھ و بەردەوام بەكاردەھىنرىنەوھ، بەلام دەمامكەكان لەگەل تىپەرىنى كات كارىگەرىيان كەمدەبىتەوھ و تەنيا بەكجارىش بەكاردەھىنرىن، ھەر بۇيە ئەو بەشە لە كۆگاكان پىويستىيان بەوھىە ماۋە پىركىرئەوھ، ئەوھش پىويستى بە بودجەى بەردەوامە.

مانگى شوباتى ئەمسال ئالىس ئازەر، ۋەزىرى تەندروستى و خزمەتگوزارىيە مرۇبىيەكان بە كۇنگرىسى ئەمىركاي راگەياند كۆگاي نىشتمانىي ستراتىژى ئەمىرىكا 30 مىليۇن دەمامكى نەشتەرگەرى و 12 مىليۇن دەمامكى N95 تىدايە، ئەوھ جگە لە 5 مىليۇن دەمامكى دىكەى جۇرى N95 كە ماۋەى بەكارھىنانىيان بەسەرچووھ.

بەپى راپۇرتىكى تۇرى مېدىيى بىلومبىرگ، دواى بىلواۋبوونەوھى ئەنفلوانزاي ۋەزى لە 2009، كە قەيرانى كەمى دەمامكى N95 لىكەوتەوھ، ئىدارەى باراك ئۇباما، سەرۆكى پىشووۋى ئەمىرىكا بىرپارىدا 75% دەمامكەكانى كۆگاي نىشتمانى دابەشبات، بەبى ئەوھى جارنىكى دىكە كۆگاكە پىركىرئەوھ.

كۆگاي ستراتىژىي نىشتمانى لە بنەپەتدا لەسالى 1999 دامەزراروھ، ئامانج لەو كۆگايە ئامادەبوونە بۇ ھەرپەشەى ۋەك پەتاي جىھانى، كارەساتى سرووشتى و تىرۇرېزىمى بايۇلۇژى. كۆگاكە سەرھەتا ناۋى كۆگاي پىداۋىستىيە دەرمانىيە نىشتمانىيەكان بوو، بەلام دواتر لە 2003 رىكخرايەوھ و كەلوپەلى نوۋى بۇ زىادكرا و ناوئەكەشى كرايە كۆگاي ستراتىژىي نىشتمانى.

بەپى بەدواداچوونىكى رۇژنامەى USA Today ئەمىرىكى، لەكاتى دامەزرانىيەوھ، كۆگاكە 13 جار كەلئى لىۋەرگىراوھ، لەوانەش لەكاتى ھىرشەكانى 11 سىپتەمبەر، ھىرشە تىرۇرېستىيەكانى دىكە، ھىرشە بەكتىرپىيەكان، باھۇزەكانى كاترىنا، رىنا لە 2005 و باھۇزەكانى گۇستاف و ئىكە لە 2008.

لەكاتىڭدا ژمارەى تووشبووانى ڧايرۆسى كۆرۈنا تاوەكو پاش نۆۋەرۆى دووشەممە نىكەى 1 مىيۇن و 288 ھەزار كەسى تىپەراندوۋە و زياتر لە 70 ھەزار و 500 كەس بە ڧايرۆسەكە گيانيان لەدەستداۋە، زانايان پىشېبىنىدەكەن بەرھەمھىئانى ڧايرۆسىك 12 بۆ 18 مانگى پىويست بىت.

بوئ لە 2005 جەختى لەۋە كىردبوۋەۋە كە "ئەگەر پەتايەكى جىھانى لىمانبىدات، ئەۋە دەبى تواناى ئەۋەمان ھەبى كە بە خىراىى ڧاكسىنىك دروستبەكىن و بتوانىن بەپى پىويست ڧاكسىنەكە دروستبەكىن بۆ ئەۋەى ئەمىرىكىيەكان لەبەرامبەر ھىرشى پەتا جىھانىيەكەدا بپارىزىن".

ژمارەبەكى زۆر لە ولاتانى جىھان بەھۆى بلبوۋنەۋەى خىراى ڧايرۆسى كۆرۈناۋە تووشى كەمى پىداۋىستىيە سەرەكىيەكانى خۇپارىزى بوون، بەتايبەتى دەمامك كە رىخراۋى تەندروستى جىھانى راىگەياندوۋە بۆ خۇپارىزى پىويستە. ئەۋەش واىكردوۋە زلھىزە ئابوورىيەكانى جىھان بکەۋنە مەملانىيەك لەسەر بەدەستھىئانى دەمامك، كە فەرەنسا بە "جەنگى دەمامك" ناۋى دەبات. يەككە لە ھۆكارەكانى كەمبوۋنەۋەى بەرچاۋى پىداۋىستىيە سەرەتايبەكانى خۇپارىزى دەگەرپتەۋە بۆ بەرزبوۋنەۋەى ژمارەى پشكىنەكان لە دوو ھەفتەى رابردوۋدا، كە تىيدا ئەمىرىكا بە زياتر لە 1 مىيۇن و 773 ھەزار پشكىنەن لە پىشەنگى ولاتان دىت. ستافى ئەۋە پشكىنەنە پىويستىيەكى زۆريان بەۋ پىداۋىستىيانە ھەبە.